

УДК 330.322:631.1

Є. М. Гутман,
аспірант, спеціальність 076 Підприємництво і торгівля,
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-1654-3128>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.18.122

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ Й ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ye. Gutman,
Postgraduate student, specialty 076 Entrepreneurship and Trade,
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

PROBLEMS OF INVESTMENT SUPPORT FOR AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE DURING WARTIME AND POST-WAR RECOVERY AND WAYS OF THEIR SOLUTION

В сучасних умовах стабілізація та розвиток аграрних підприємств вимагає залучення інвестицій, ефективне управління інноваціями, та інтеграційними процесами, що забезпечуватиме синергетичний ефект. Мета роботи — визначити проблеми інвестиційного забезпечення аграрних підприємств України в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення й запропонувати шляхи їх вирішення. Методологічною основою дослідження був системний підхід. В аналітичних дослідженнях застосовано структурно-логічний, економіко-статистичний, порівняльний аналіз тощо. Проаналізовано тенденції та здійснено порівняння основних характеристик діяльності аграрних підприємств України у довоєнний та воєнний періоди за 2013—2023 рр. за показниками: кількістю діючих підприємств та фізичних осіб-підприємців в сільському господарстві за їх розмірами; обсягами виробленої та реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в сільському господарстві за їх розмірами; показниками рентабельності операційної та всієї діяльності підприємств сільського господарства з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства; кількістю найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у сільському господарстві; обсягами капітальних інвестицій підприємств у сільському господарстві у матеріальні та нематеріальні активи. З'ясовано, що українські аграрні підприємства мають потужний потенціал, проте задля забезпечення подальшого стійкого розвитку, особливо у повоєнний період, потребують нової економіко-організаційної моделі інвестиційного забезпечення. Визначено основні проблеми розвитку аграрних підприємств та їх інвестиційного забезпечення в умовах воєнного часу. Окреслено шляхи активізації інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств у повоєнний період. Основні положення, кількісні оцінки, пропозиції і висновки, викладені у статті, можуть бути використані державними органами управління при перегляді прийнятих документів та під час розроблення нових стратегічних програм з питань інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств з урахуванням викликів сьогодення, внутрішніх загроз і тривалої російсько-української війни.

In modern conditions, the stabilization and development of agricultural enterprises require attracting investment, effective management of innovation, and integration processes, which will ensure a synergistic effect. The purpose of this work is to identify the problems of investment support for agricultural enterprises in Ukraine under wartime conditions and post-war recovery and to propose ways to solve them. The methodological basis of the research was a systemic approach. Structural-logical, economic-statistical, comparative analysis, and other methods were used in the analytical research. Trends were analysed and a comparison was made of the main characteristics of the activities of agricultural enterprises in Ukraine during the pre-war and war periods for 2013—2023 based on the following indicators: the number of active enterprises and individual entrepreneurs in agriculture by their size; the volumes of produced and sold products (goods, services) by business entities in agriculture by their size; indicators of the profitability of operational and all activities of agricultural enterprises, with a breakdown into large, medium, small, and micro-enterprises; the number of hired employees in full-time equivalent for large, medium, small, and micro-business entities in agriculture; and the volume of capital investments by enterprises in agriculture in tangible and intangible assets. It was found that Ukrainian agricultural enterprises have powerful potential, but to ensure further sustainable development, especially in the post-war period, they need a new economic-organizational model of investment support. The main problems in the development of agricultural enterprises and their investment support under wartime conditions have been identified. Ways to intensify investment support for the development of agricultural enterprises in the post-war period are outlined. The main provisions, quantitative assessments, proposals, and conclusions presented in the article can be used by state governing bodies when reviewing adopted documents and during the development of new strategic programs on issues of investment support for the development of agricultural enterprises, taking into account current challenges, internal threats, and the prolonged Russian-Ukrainian war.

Ключові слова: капітальні інвестиції, аграрні підприємства, розвиток, сільське господарство, джерела фінансування, інструменти залучення інвестицій.

Key words: capital investments, agrarian enterprises, development, agriculture, sources of financing, investment attraction tools.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аграрний сектор був і залишається стратегічно важливим для економіки України, адже є передумовою продовольчої безпеки та формує понад 10% ВВП країни. Перед широкомасштабним вторгненням росії у 2021 р. частка агросектору у ВВП країни становила 11,5%. Однак, через війну, окупацію частини територій України, руйнування діючих сільськогосподарських підприємств, мінування сільськогосподарських угідь, питома вага аграрного виробництва у ВВП України дещо зменшилася — до 9,9% у 2022 р. та до 8,5% у 2023 р. [14] Незважаючи на такі негативні тенденції, значимість аграрного сектору як продуцента продовольчої безпеки не тільки України, а й багатьох країн світу, і як основного постачальника валютної виручки в країну залишилася вагомою.

В сучасних умовах стабілізація та забезпечення розвитку аграрних товаровиробників стає все більш складним завданням. Ключовими чинниками, що дозволять успішно адаптуватися до нових викликів та забезпечити стійке зростання є ефективне управління інноваціями, інвестиціями та інтеграційними процесами. При цьому утворюватиметься синергетичний ефект, коли інновації генерують нові ідеї та можливості, які потребують інвестицій для їх реалізації, а інтеграційні процеси дозволяють об'єднати ресурси та компетенції різних суб'єктів економічних відносин для успішного впровадження інновацій. Відтак, дослідження, спрямовані на вивчення цих процесів, наукове обґрунтування методів, інструментів та механізмів інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств України наразі є вкрай актуальними та мають вагоме практичне значення.

Таблиця 1. Кількість діючих підприємств та фізичних осіб-підприємців в сільському господарстві за їх розмірами, 2013–2023 рр., од.

Показники	Роки						2023 р. до 2013 р., %	2023 р. до 2021 р., %	2023 р. до 2022 р., %
	2013	2016	2019	2021	2022	2023			
Кількість діючих суб'єктів господарювання, усього	71058	74620	75450	70803	53281	62960	88,6	88,9	118,2
з них фізичні особи-підприємці	20841	29622	25211	23050	20437	22071	105,9	95,8	108,0
Суб'єкти великого підприємництва (підприємства)	27	20	34	49	39	39	144,4	79,6	100,0
Суб'єкти середнього підприємництва, усього	2926	2505	2285	2095	1687	1461	49,9	69,7	86,6
у т. ч підприємства	2915	2501	2281	2091	1683	1457	50,0	69,7	86,6
фізичні особи підприємці	11	4	4	4	4	4	36,4	100,0	100,0
Суб'єкти малого підприємництва, усього	68105	72095	73131	68659	51555	61460	90,2	89,5	119,2
у т. ч підприємства	46906	42477	47924	45613	31122	39393	84,0	86,4	126,6
фізичні особи підприємці	21199	29618	25207	23046	20433	22067	104,1	95,8	108,0
З них суб'єкти мікропідприємництва, усього	62419	66905	67627	63051	46622	56851	91,1	90,2	121,9
у т. ч підприємства	41495	37457	42633	40185	26338	34909	84,1	86,9	132,5
фізичні особи підприємці	20924	29448	24994	22866	20284	21942	104,9	96,0	108,2

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки активно досліджуються вітчизняними вченими-економістами. Зокрема слід виділити праці І. Безп'ятої [1], С. Білоуса [2], О. Варченко [19], Н. Вдовенко [11], Г. Запші [16], О. Захарчука [7; 8], Г. Калашнікової [9], В. Коваленко [10], Д. Крисанова [19], В. Маргасової [11], Ю. Масюка [12], В. Мельника [13], Н. Патики [15], М. Сахацького [16], А. Сахно [17], В. Семенової [10], О. Томіліна [18], С. Шедулка [10], О. Шуст [19] та багатьох інших. В наукових статтях розглядаються основні аспекти інвестиційного забезпечення аграрних підприємств, зокрема напрями інвестування, джерела фінансування інвестиційних потреб, роль держави у цьому процесі. Наряду з теоретичними аспектами досліджуються й практичні — так, наприклад, аналізуються проблеми інвестування, визначаються можливі шляхи їх вирішення тощо.

Однак, незважаючи на поширення наукових розвідок, проблеми інвестиційного забезпечення аграрних підприємств України, особливо в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення економіки країни потребують глибших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є визначення проблем інвестиційного забезпечення аграрних підприємств

України в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення й шляхів їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети в статті вирішувалися такі завдання:

— провести моніторинг та порівняння основних показників діяльності аграрних підприємств України у довоєнний та воєнний періоди;

— визначити проблеми розвитку аграрних підприємств та їх інвестиційного забезпечення в умовах воєнного часу;

— запропонувати шляхи активізації інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для розв'язання поставлених завдань в статті були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення статистичної інформації, структурно-логічного, економіко-статистичного, порівняльного, табличного аналізу, бібліографічного методу тощо. Застосування абстрактно-логічного інструментарію дозволило здійснити узагальнення, сформулювати проміжні та прикінцеві висновки й пропозиції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Війна, розв'язана Росією проти України, спричинила значні руйнування аграрних підприємств. За даними досліджень науковців

Таблиця 2. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в сільському господарстві за їх розмірами, 2013–2023 рр., млн грн

Показники	Роки						2023 р. до 2013 р., %	2022 р. до 2021 р., %	2023 р. до 2022 р., %
	2013	2016	2019	2021	2022	2023			
Усього	196385,2	474884,1	636661,5	1030312,1	734909,2	795136,0	404,9	71,3	108,2
Суб'єкти великого підприємництва	24723,5	57660,4	80991,8	130042,0	109850,9	149130,4	603,2	84,5	135,8
Суб'єкти середнього підприємництва	106835,2	245649,7	312694,1	510989,5	329336,6	342858,8	320,9	64,5	104,1
Суб'єкти малого підприємництва	64826,5	171574,0	242975,5	389280,6	295721,6	303146,9	467,6	76,0	102,5
З них суб'єкти мікропідприємництва	21658,4	60392,2	89744,3	139448,2	90901,1	41900,3	193,5	65,2	46,1

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

Таблиця 3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в сільському господарстві за їх розмірами, 2013–2023 рр., млн грн

Показники	Роки						2023 р. до 2013 р., %	2022 р. до 2021 р., %	2023 р. до 2022 р., %
	2013	2016	2019	2021	2022	2023			
Усього	166277,9	414799,9	57274,8	943489,3	682412,1	782619,2	470,7	72,3	114,7
Суб'єкти великого підприємництва	23440,6	53033,8	74132,0	114806,8	111514,9	150963,3	644,0	97,1	135,4
Суб'єкти середнього підприємництва	89137,3	206733,5	276092,1	474562,0	311510,5	337142,5	378,2	65,6	108,2
Суб'єкти малого підприємництва	53700,0	155032,7	222524,2	354121,1	259386,6	294513,4	548,4	73,2	113,5
З них суб'єкти мікропідприємництва	18862,2	56018,4	80547,6	125979,5	77664,7	93605,5	496,3	61,6	120,5

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки", прямі втрати сільського господарства внаслідок широкомасштабної збройної агресії РФ та тимчасової окупації території України станом на початок 2025 р. склали 11,2 млрд дол. США, включаючи, зокрема, втрати від знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки на суму 6,5 млрд дол. США (58%); від руйнування та виведення з ладу зерносовищ — 1,9 млрд дол. США (17%); внаслідок викрадення та втрати факторів виробництва та готової продукції — 1,9 млрд дол. США (17%); від іншої нанесеної шкоди — 0,9 млрд дол. США (8%) [7]. Інвестиційна активність суб'єктів господарювання різко знизилась через високі ризики та невизначеність. Однак, не тільки війна негативно позначилася на розвитку аграрного підприємництва. Поширення пандемії COVID-19 теж перед війною внесло суттєві зміни у всі сфери функціонування аграрного сектору: виробництво, реалізацію, зайнятість, зовнішню торгівлю, інвестування тощо.

Аналізуючи дані Державної служби статистики України щодо кількості діючих підприємств в сільському господарстві, варто відзначити такі тенденції: до 2019 р. кількість аграрних підприємств, в тому числі фізичних осіб-підприємців зростала, однак починаючи з 2019 р. ситуація змінюється на протилежну (табл. 1).

Особливо драматичним виявився 2022 р., що пояснюється початком російсько-української війни і всіма тими негараздами, які вона викликала, про що зазначено вище. Тільки за цей один рік кількість аграрних підприємств зменшилася на 24,7% в порівнянні з попереднім 2021 р. А якщо оцінювати до максимальної їх кількості у 2019 р. — то зниження становило майже 30%. В 2023 р. ситуація почала покращуватися, кількість підприємств знову почала збільшуватися, зокрема на 18,2% в порівнянні з 2022 р., в тому числі фізичних осіб-підприємців на 8%. Однак, якщо розглядати цю динаміку в розрізі діючих підприємств та фізичних осіб-підприємців в сільському господарстві за їх розмірами, то така позитивна динаміка характерна була тільки для малих та мікропідприємств. Це свідчить про те, в кризових умовах, як, наприклад, війна, ці типи аграрних підприємств виявилися більш життєздатними, зуміли швидко адаптуватися до екстремальних умов функціонування і забезпечити зростання показників економічної діяльності. Частка малих підприємств поступово зростає, а середніх — суттєво скорочується як у загальній кількості сільськогосподарських підприємств, так і у структурі виробництва й реалізації продукції. Так, наприклад, якщо частка малих аграрних підприємств становила 93,4% у 2013 р., то в

Таблиця 4. Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств сільського господарства з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства, 2013–2023 рр., %

Роки	Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств					Рівень рентабельності всієї діяльності підприємств				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2013	11,3	20,0	8,4	12,9	13,0	8,0	15,3	6,3	8,1	7,0
2016	32,4	29,3	30,4	37,2	33,0	24,7	24,7	21,6	30,0	26,5
2019	19,2	8,3	26,2	13,4	15,5	16,1	6,1	23,6	9,6	8,9
2021	40,3	46,3	37,3	41,4	37,8	36,4	42,4	33,2	37,7	34,8
2022	20,0	22,8	19,2	19,5	14,0	13,3	14,5	13,2	12,9	9,6
2023	12,0	14,5	10,4	12,5	12,1	8,0	9,3	6,8	8,7	8,9
2023 р. до 2013 р., в. п.	0,7	-5,6	2,0	-0,5	-0,9	0,0	-6,0	0,5	0,6	1,9
2023 р. до 2021 р., в. п.	-28,3	-31,8	-26,9	-29,0	-25,7	-28,4	-33,1	-26,4	-29,0	-26,0
2023 р. до 2022 р., в. п.	-8,1	-8,4	-8,8	-7,1	-1,9	-5,3	-5,2	-6,4	-4,1	-0,7

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

Таблиця 5. Кількість найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості у суб'єктах великого, середнього, малого та мікропідприємництва у сільському господарстві, 2013–2023 рр., осіб

Показники	Роки						2023 р. до 2013 р., %	2023 р. до 2021 р., %	2023 р. до 2022 р., %
	2013	2016	2019	2021	2022	2023			
Усього зайнятих	726250	658721	610117	576093	488555	456909	62,9	79,3	93,5
з них найманих працівників у еквіваленті повної зайнятості	615615	551359	515402	486364	410813	379056	61,6	77,9	92,3
Суб'єкти великого підприємництва	37159	34526	40893	41450	33135	60793	163,6	146,7	183,5
Суб'єкти середнього підприємництва	379383	329598	279191	243897	212092	163465	43,1	67,0	77,1
Суб'єкти малого підприємництва	199073	187235	195318	201017	165586	154798	77,8	77,0	93,5
з них суб'єкти мікропідприємництва	78106	75197	78701	83314	64055	61888	79,2	74,3	96,6

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

2021 р. вже 95,5, а в 2023 р. — 96,3%. Натомість частка середніх підприємств зменшилася з 5,8% у 2013 р. до 3,5% у 2023 р. (табл. 1). Як видно з даних табл. 2 і табл. 3, обсяг виробленої та реалізованої продукції у різних за розміром сільськогосподарських підприємств суттєво відрізняється. Однак тенденції протягом досліджуваного періоду були подібними в усіх групах.

Так, за період 2013–2023 рр. як обсяги виробництва, так і обсяги реалізації динамічно зростали (табл. 2, 3). Найвищі темпи приросту були на великих та малих аграрних підприємствах. Однак, 2022 р. виявився роком випробувань: частина підприємств, які опинилися на окупованих територіях призупинили свою діяльність, інші аграрні підприємства зазнали руйнувань в ході бойових дій, частина сільськогосподарських угідь була замінована, були перекриті логістичні маршрути, що не могло не позначитися на результативності діяльності. Як свідчать офіційні статистичні дані в 2022 р. зни-

зилися показники виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції у всіх групах підприємств. Найгірші показники були притаманні середнім та мікропідприємствам. Проте шок швидко минув, і підприємства знайшли можливості відновити свою діяльність навіть в таких екстремальних умовах: 2023 р. знову демонструє зростання обсягів виробництва й реалізації продукції. Звісно на довоєнні обсяги вони не вийшли, однак в порівнянні з попереднім 2022 р. прослідковується позитивна динаміка, особливо на великих, малих і мікропідприємствах.

Однак, якщо аграрні підприємства й змогли наростити обсяги виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, проте показники ефективності їхньої діяльності, а саме рівні рентабельності, мають тенденцію до зниження у всіх категоріях господарств (табл. 4).

Якщо розглянути динаміку зайнятості, то варто відмітити стабільне зменшення кількості найманих працівників у всіх групах аграрних

Таблиця 6. Капітальні інвестиції підприємств у сільському господарстві у матеріальні активи, 2013—2023 рр., тис. грн

Роки	Капітальні інвестиції підприємств, всього	Капітальні інвестиції у матеріальні активи	Частка, %	з них			
				у землю	в існуючі будівлі та споруди	у будівництво та перебудову будівель	у машини та обладнання
2013	18919105	18577946	98,2	19782	351749	4000114	11762416
2016	50319592	50048198	99,5	96031	574349	7659092	38224491
2019	59910061	58486071	97,6	317769	1087637	12160411	37835055
2021	69966300	68259098	97,6	180552	1084033	12790957	47802589
2022	51355693	50273867	97,9	60015	422377	9486603	34446342
2023	65150627	63325702	97,2	112495	587446	12502988	42093228
2023 р. до 2013 р., %	344,4	340,9	-1,0 в. п.	568,7	167,0	312,6	357,9
2023 р. до 2021 р., %	93,1	92,8	-0,4 в. п.	62,3	54,2	97,7	88,1
2023 р. до 2022 р., %	126,9	126,0	-0,7 в. п.	187,4	139,1	131,8	122,2

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

підприємств, окрім суб'єктів великого підприємства (табл. 5).

Причому така динаміка спостерігалася і в довоєнний період, і вже під час російсько-української війни. Звісно в першу чергу це пов'язано зі зменшенням кількості самих підприємств, закриттям ФОПів, про що свідчать дані табл. 1. З іншої сторони, аграрний сектор все активніше використовує досягнення науково-технічного прогресу, проваджує у виробничі процеси нові технології, що потребують залучення меншої кількості людської праці; активно використовують новітні технічні розробки, агродрони, роботи тощо. Окрім того, в Україні суттєво змінюється структура сільськогосподарського виробництва — значне переважання рослинництва над тваринництвом (співвідношення 78,2% до 21,8% у загальних

обсягах виробленої сільськогосподарської продукції), як менш трудомісткої галузі, призводить до звільнення працівників і зниження потреби в них.

Розглянемо більш детально проблематику інвестиційної складової вищевказаного синергетичного процесу в аграрному секторі економіки України. Так, за період 2013—2023 рр. обсяги капітальних інвестицій в сільське господарство України зросли у понад 3,4 раза (табл. 6). У 2022 р. відбулося різке зниження обсягів інвестування, що є логічним в умовах початку війни та невизначеності ситуації. Однак у 2023 р. ситуація змінилася на протилежну і спостерігалася позитивна динаміка щодо капітальних вкладень у сільському господарстві. Так, наприклад, тільки за один рік, обсяги капітальних інвестицій підприємств зросли майже на третину (табл. 6).

Таблиця 7. Капітальні інвестиції підприємств у сільському господарстві у нематеріальні активи, 2013—2023 рр., тис. грн

Роки	Капітальні інвестиції підприємств, всього	Капітальні інвестиції у нематеріальні активи	Частка	з них	
				у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	у придбання програмного забезпечення
2013	18919105	341159	1,8	10836	15310
2016	50319592	271394	0,5	2555	36920
2019	59910061	1423990	2,4	41336	39225
2021	69966300	1707202	2,4	9873	105664
2022	51355693	1081826	2,1	1402	67057
2023	65150627	1824925	2,8	25570	100936
2023 р. до 2013 р., %	344,4	534,9	1,0 в. п.	236,0	659,3
2023 р. до 2021 р., %	93,1	106,9	0,4 в. п.	259,0	95,5
2023 р. до 2022 р., %	126,9	168,7	0,7 в. п.	1823,8	150,5

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [14].

Рис. 1. Джерела інвестиційного забезпечення діяльності аграрних підприємств

Джерело: власна розробка автора.

Дані табл. 7 підтверджують висновки про все більш активне використання аграрними підприємствами досягнень науково-технічного прогресу — капітальні інвестиції у нематеріальні активи за 2013—2023 рр. зросли у понад п'ять разів. І хоча частка інвестицій у нематеріальні активи залишається досить незначною у загальних обсягах капітальних інвестицій, однак у останні роки вона суттєво зросла від мінімуму в 0,5% у 2016 р. до 2,8% у 2023 р. (табл. 7).

Важливим є розуміння того, що є джерелами фінансування капітальних вкладень аграрних підприємств. Теоретично, суб'єкти господарювання мають широке коло потенційних джерел фінансування власних інвестиційних потреб, які можна поділити на три групи: власні кошти, залучені й позичкові кошти (рис. 1).

Однак, на практиці, згідно статистичних даних Державної служби статистики України, в аграрному секторі основним джерелом фінансування інвестиційних ресурсів є власні кошти підприємств. Зокрема, у 2020—2021 рр. їхня частка у структурі сукупних джерел фінансування капітальних інвестицій коливалася у межах 90,0—91,0% та збільшилася до 93,1—95,5% у воєнні 2022—2024 рр. Фінансування з Державного і місцевих бюджетів практично не проводилося, а за рахунок банківських кредитів фінансувалося 4,5—8,8% капітальних інвестицій [14].

Причин того, що аграрії змушені покладатися на власні кошти для забезпечення інвестиційних потреб, є багато. Якщо мова йде про приватних інвесторів, чи вітчизняних, чи іноземних, — то основними перепонами до інвес-

тування в аграрний сектор є відкладена в часі можливість отримання прибутків та високі рівні ризиків. Специфікою аграрних підприємств є те, що їхня діяльність пов'язана з певними особливостями, що визначаються природно-кліматичними та соціально-економічними факторами, а саме сезонністю виробничого процесу, безперервністю процесів відтворення тощо. В сільському господарстві економічний процес відтворення тісно переплітається з природними (біологічними) процесами, тобто виробництво пов'язано з використанням живих організмів. А це в свою чергу призводить до високих рівнів ризику, що в силу несприятливих кліматичних обставин може знизитися валові збори врожаю, аж до повної його втрати; через епідемії, захворювання тварин теж можна недоотримати прибутки чи й взагалі втратити вкладений капітал. Але навіть за сприятливих обставин для сільського господарства характерна наявність розриву між вкладенням коштів у виробничий процес та їх надходженням від реалізації виробленої продукції. А інвестори, зазвичай, віддають перевагу тим напрямкам інвестування, які забезпечують швидкі й високі прибутки, як, наприклад, у торгівлі чи фінансовому секторі.

Якщо мова йде про залучення позичкового капіталу до фінансування інвестиційних потреб аграрних підприємств, то тут теж є ряд стримуючих факторів. Перший з них — це висока вартість позичкових коштів. Реальна ефективна процентна ставка за банківськими кредитами в рази перевищує оголошену. Другий — необхідність мати високоліквідні активи для застави, які є не в усіх сільськогосподарських ви-

ВОЄННИЙ ЧАС

Проблеми
Прямі руйнування   - Попшкодження або знищення сільськогосподарської техніки, інфраструктури, складів, тваринницьких комплексів   - Мінування сільськогосподарських угідь
Логістичні проблеми   - Блокування портів, складність транспортування продукції   - Зростання цін на паливе, запчастини   - Мобілізація транспортних засобів та сільськогосподарської техніки
Нестача робочої сили   - Мобілізація сільського працездатного населення до лав ЗСУ   - Міграція населення з сільської місцевості
Нестабільність політичної ситуації   - Відлякування інвесторів   - Корупційні ризики   - Непрозорість регулярної політики в питаннях продажу землі та збуту продукції
Фінансові   - Ускладнення доступу до капіталу   - Волатильність цін при зростанні собівартості продукції   - Нестабільність національної валюти   - Різниця між офіційним та ринковим курсом обміну іноземних валют

Шляхи вирішення
Підтримка держави та донорів   - Державні програми кредитування та субсидування   - Фінансова допомога від міжнародних організацій   - Усунення прогалин в регуляторній політиці
Підтримка експорту аграрної продукції   - Спрощення процедур експорту.   - Фінансова підтримка, страхування експортних ризиків.   - Розвиток інфраструктури для зберігання та транспортування продукції, забезпечення логістики.   - Відкриття нових ринків збуту.
Страхування   Створення та субсидування програм страхування ризиків, пов'язаних з війною

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ

Проблеми
Втрата інвестиційної привабливості   Необхідність значних ресурсів для відновлення та модернізації знищеної інфраструктури
Висока конкуренція   - Вихід на ринок нових гравців   - Зростання конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках
Нестача робочої сили   - Мобілізація сільського працездатного населення до лав ЗСУ   - Міграція населення з сільської місцевості
Зниження платоспроможності   - Зниження доходів населення   - Падіння внутрішнього попиту на аграрну продукцію
Фінансові   - Ускладнення доступу до капіталу   - Волатильність цін при зростанні собівартості продукції   - Нестабільність національної валюти   - Різниця між офіційним та ринковим курсом обміну іноземних валют
Нестача кваліфікованих кадрів   - Відтік кадрів за кордон   - Необхідність перепідготовки та підвищення кваліфікації
Мінування земель   - Тривалий процес розмінування та очищення земель   - Необхідність значних ресурсів на розмінування
Зниження врожайності   - Зміна кліматичних умов   - Нестача добрив та засобів захисту рослин

Шляхи вирішення
Залучення іноземного капіталу   Стимулювання прямих іноземних інвестицій
Державна підтримка   - Державні програми з відновлення аграрного сектору   - Податкові пільги та субсидії   - Стимулювання внутрішніх приватних інвестицій
Зростання попиту на аграрну продукцію   - Відновлення внутрішнього попиту через підвищення доходів населення   - Збільшення експортного потенціалу
Розвиток цифрового сільського господарства   - Сприяння діяльності дорадчих с.-г. служб   - Створення онлайн платформ та сервісів
Інтеграція в європейський ринок   Можливість виходу на нові ринки збуту
Впровадження нових технологій   - Застосування точного землеробства (precision agriculture)   - Використання сучасних методів зрошення та обробітку ґрунту

Рис. 2. Проблеми інвестиційного забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення й шляхи їх вирішення

Джерело: сформовано автором за результатами власного дослідження.

робників, або вони не всі готові ними ризикувати. Окрім того, банки віддають перевагу співпраці з фермерами, які обробляють 400—500 і більше гектарів землі і які вирощують зернові та олійні культури, тобто ті, які гарантують швидкий збут і мають високу маржу. Дрібні ж фермери, які обробляють до 100 га земель, нецікаві банківським структурам і не мають доступу навіть до базових банківських інструментів. Саме тому, кредитування сільськогосподарських підприємств якщо й відбувається, то за короткостроковими договорами, тобто залучені кошти використовуються для покриття сезонних витрат, забезпечення поточної господарської діяльності, як то придбання паливо-мастильних матеріалів, добрив, насіннєвого матеріалу, засобів захисту рослин, ветеринарних препаратів тощо. На жаль, довгострокове кредитування, яке має на меті забезпечення розвитку, модернізації матеріально-технічної бази, технологічного оновлення, знаходиться на дуже низькому рівні. [15]

Що стосується державного фінансування інвестиційних потреб аграрних підприємств, то на сьогодні воно практично відсутнє, а ті програми, які реалізуються в сільському господарстві, переважно здійснюються у вигляді грантів на створення бізнесу. Наприклад, гранти на розвиток тепличного господарства чи для садівництва, ягідництва та виноградарства. [3] Однак, як стверджують самі агровиробники, сама процедура отримання гранту є занадто задокументованою (потрібно оформити за відповідними формами великий пакет документів, розробити ґрунтовний бізнес план) й ускладненою. Так, для отримання гранту на створення тепличного господарства, обов'язковою вимогою є надання проекту будівництва модульної теплиці з кошторисною документацією, проекту зрошення від проектною агенції. А це досить вартісні роботи і не кожен фермер може їх собі дозволити. Досить часто сума гранту навіть не покриває ті витрати, які заявник несе при підготовці документів. Також існують різні види державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом виділення бюджетних субсидій за рахунок бюджетних коштів, наприклад, з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь, на яких вирощувались гречка, жито, просо та овес (за винятком післяукісних культур), у розмірі до 5000 грн на один гектар, але за умови не більше ніж на 300 гектарів оброблюваних угідь одним отримувачем. [4] Також з липня 2025 р. в інформаційно-комунікаційній системі "Державний аграрний реєстр" розпочався прийом заявок для

отримання фермерськими господарствами фінансової підтримки на провадження виробничої діяльності та диверсифікації виробництва; або придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення сімейними фермерськими господарствами без набуття статусу юридичної особи. Фінансова підтримка надається у розмірі, що не перевищує 1 млн грн із забезпеченням виконання зобов'язання щодо повернення бюджетних коштів на строк до 5 років. [6] В 2025 р. вперше було започатковано бюджетну субсидію на вирощування бавовнику — державну підтримку в розмірі 10 тис. грн на гектар під урожай цього року можуть отримати аграрії, які вирощують бавовник в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Існують програми державної підтримки і в тваринництві. Зокрема, спеціальні бюджетні дотації для утримання поголів'я корів, кіз та/або овець: 1) для тих, хто має у власності від 3 до 100 корів (усіх напрямів продуктивності) у розмірі 7,0 тис. грн на голову; 2) для тих, хто утримує маточне поголів'я кіз та/або овець від 5 до 500 голів — у розмірі 2,0 тис. грн на голову. [5] Однак, є важлива примітка — ця програма доступна тільки для нових отримувачів. Ті сільськогосподарські виробники, які користувалися цією програмою й отримували державну субсидію в попередні роки, не можуть нею скористатися. Однак, це кошти, які дають можливість отримувачам такої допомоги в певній мірі, дуже незначній, компенсувати витрати, понесені при здійсненні відповідної господарської діяльності. І аж ніяк не є тими коштами, що формують інвестиційні ресурси.

Зниження показників ефективності діяльності аграрних підприємств, представлені в табл. 4 свідчать про важливість і недостатній рівень на сьогодні їх інвестиційного забезпечення. Залучення інвестиційних ресурсів, без яких неможлива глибока структурна перебудова й відбудова галузі та сільських територій в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення, стає ще більш значущим. Основні виклики та можливі шляхи їх вирішення в зазначені періоди представлено у вигляді схеми (рис. 2).

Одним із найнеефективніших засобів нівелювання впливу негативних чинників є активізація інвестиційної діяльності аграрних підприємств та покращання їх інвестиційної привабливості.

Аналізуючи вищенаведену схему (рис. 2), можна запропонувати низку заходів для відновлення та активізації інвестиційного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері для періодів воєнного часу та повоєнного відновлення.

У воєнний час:

1) Державна допомога у вигляді доступних кредитів для аграрних підприємств на пільгових умовах та програм їх гарантування, гранти на розвиток інноваційних проєктів в аграрному секторі, фінансові пільги та субсидії для малих та середніх фермерських господарств, створення фонду держпідтримки аграрного сектору для компенсації втрат, завданих війною.

2) Залучення міжнародного фінансування шляхом співпраці з міжнародними фінансовими інституціями (МВФ, Світовий банк) та донорами (ЄС, USAID), участь в міжнародних програмах та проєктах з розвитку аграрного сектору, створення спільних з іноземними партнерами інвестиційних фондів.

3) Регуляторна політика держави повинна забезпечити рівний доступ усіх суб'єктів підприємницької діяльності у сфері сільського господарства до експортних каналів збуту продукції, особливо в умовах їх значного обмеження та збільшених ризиків їх використання через воєнні дії.

4) Регулювання діяльності посередників у процесі збуту задля зменшення непрозорості та корупційних ризиків.

5) Вирішення проблем експортування та логістики у вигляді співпраці з міжнародними партнерами та організаціями з питань розширення доступу української аграрної продукції на світові ринки, створення програм з компенсації експортних ризиків для аграрних підприємств, реконструкції, будівництва та модернізації портів, елеваторів, складів та інших об'єктів інфраструктури для зберігання та транспортування аграрної продукції новими маршрутами.

6) Створення фонду страхування ризиків у сільському господарстві та спрощення існуючої процедури виплати компенсацій аграріям за втрачене майно внаслідок воєнних дій.

У повоєнний період:

1) Стимулювання збільшення частки іноземних інвестицій, обсяги яких, як передбачається, суттєво зростуть у повоєнний період, у розвиток сільського господарства з метою його модернізації, передбачає розробку розгорнутих планів, напрямів їх залучення та механізму публічного контролю за виконанням цих планів. Необхідно створити економічні та правові основи для збільшення обсягів іноземних інвестицій, орієнтуючись при цьому на формування прямих інвестицій, які є реальними капіталовкладеннями в підприємства та галузь, землю чи новітні технології.

2) Створення фонду держгарантій для приватних інвесторів, які вкладають кошти в аграрний сектор дозволить знизити ризики інвестування та зробити його більш привабливим. Інвестиції (державні із державного і місцевого бюджетів та приватні) мають спрямовуватися у виробничу та соціальну інфраструктуру, експортну діяльність. Адже конкурентоспроможність сільського господарства залежить не тільки від виробничих потужностей і можливостей. Також важливим чинником підвищення рівня конкурентоспроможності виступає інфраструктура. Наявність доріг, залізниць, портів, транспорту, складів, зрошувальних систем, виробництво енергії та послуги зв'язку надзвичайно важливі для розвитку сільського господарства. Їх удосконалення забезпечить конкурентоспроможності аграрного сектору через зростання доходів або зменшення витрат на виробництво та реалізацію.

3) Для активізації інвестиційної діяльності в аграрній сфері необхідно також стимулювати внутрішній попит на продукцію галузі через підвищення доходів населення. Що в свою чергу потребує позбутися негативних реалій, які накопичилися в соціальній сфері.

4) Для активізації залучення інвестицій, підвищення ефективності їх використання, впровадження на практиці інноваційних технологій ведення сільського господарства доцільно сприяти діяльності дорадчих сільськогосподарських служб, подальшому удосконаленню інформаційної підтримки і наданню консультаційних послуг сільгоспвиробникам.

5) Інвестиції в наукові дослідження і розробки зроблять можливими технологічні інновації, наприклад, такі як поліпшення стійкості рослин до посухи і худоби до захворювань, розвиток диверсифікованих, орієнтованих на попит та ринок сортів культур, що у свою чергу створить можливість підвищити продуктивність, зробити прорив, який забезпечить великі конкурентні переваги, а отже, й конкурентоспроможність сільського господарства на світових ринках.

6) Інтеграція аграрного сектора України в європейські структури є одним з головних чинників повоєнного відновлення, який забезпечить вихід на новий обширний ринок збуту сільськогосподарської продукції та значне спрощення й здешевлення доступу до іноземного капіталу. Для цього уряду України необхідно підготувати законодавчу базу та вжити стимулюючих заходів для адаптації українських аграріїв до жорстких європейських стандартів якості та безпечності продукції, відсто-

ювати експорт української аграрної продукції до ЄС без додаткових мит та протекціонізму на переговорах про вступ України до Європейського Союзу.

Окрім визначення напрямів інвестування, джерел фінансування інвестиційної діяльності та стратегій розвитку, для аграрних підприємств важливим і непростим питанням є визначення інструментів залучення інвестиційних коштів. Адже, кожен їх різновид має свої переваги та супровідні ризики, які заздалегідь потрібно ідентифікувати, проаналізувати, оцінити і співставити з потенційними вигодами. До таких традиційних інструментів належать емісія цінних паперів (акцій, деривативів, облігацій тощо), залучення кредитів, отримання державних субсидій та дотацій, гранти тощо. Однак, окрім цих вже давно апробованих та напрацьованих, сьогодні на фінансовому та інвестиційному ринку існують нові, доцільність використання яких теж потрібно розглянути суб'єктам господарювання на доповнення, а можливо й на заміну існуючих. До таких нових (нетрадиційних) інструментів забезпечення інвестиційних потреб аграрних підприємств варто віднести: токенизація на основі технології блокчейн; краудінвестинг, краудлендінг, краудфандінг тощо. Проте це предмет окремого наукового дослідження.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити висновок про те, що українські аграрні підприємства мають потужний потенціал, проте задля забезпечення подальшого стійкого розвитку, особливо у повоєнний період, потребують нової економіко-організаційної моделі інвестиційного забезпечення.

Для залучення інвестицій в аграрний сектор необхідно насамперед розв'язати проблеми макроекономічної стабілізації й активізувати дію усіх важелів економічного регулювання інвестиційної діяльності. Необхідно активізувати і розширити державні програми кредитування та субсидування, сприяти залученню фінансової допомоги від міжнародних організацій та надходженню прямих іноземних інвестицій в галузь; стимулювати внутрішні приватні інвестиції; усунути прогалини в регуляторній політиці; відновити внутрішній попит через підвищення доходів населення; стимулювати розвиток експорту аграрної продукції тощо.

Основними джерелами фінансування інвестиційних потреб аграрних підприємств є власні кошти (прибуток та амортизаційні відра-

хування), незначна частка інвестиційних ресурсів фінансується за рахунок коштів індивідуальних та інституційних інвесторів, банків та інших фінансово-кредитних установ, і практично відсутнє фінансування з Державного бюджету, спеціалізованих фондів тощо. Пропонується в якості інструментів інвестиційного забезпечення розглядати не тільки традиційні (емісія акцій, деривативів, облігацій, банківські кредити, державні субсидії та дотації, гранти тощо), але і нові сучасні фінансові інструменти (краудінвестинг, краудлендінг, краудфандінг).

Інвестиційне забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері під впливом воєнного часу та повоєнного відновлення має свої особливості, які потребують в першу чергу уважного аналізу ризиків, оцінки потенційних перешкод та можливостей для зростання в умовах невпевненості та нестабільності. Шляхи вирішення проблем, які постають у ці періоди, передбачають комплексний підхід, що включає політичні, економічні, соціальні та інституційні зміни. Такий підхід повинен забезпечити стабільні умови бізнесу, якісну правову базу та підтримку з боку держави. Загалом, інвестиції в аграрну сферу України можуть стати ключовим фактором для зростання виробництва, підвищення економічного розвитку сільських територій та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Перспективами подальших наукових розвідок мають стати розробка дієвого організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств та розробка методичних підходів до використання новітніх інструментів залучення інвестиційних коштів.

Література:

1. Безп'ята І. В. Інвестиційне забезпечення аграрного сектора економіки: монографія. Миколаїв: МНАУ, 2016. 337 с.
2. Білоус С., Новотний С. Проблеми інвестування регіонального АПК в умовах воєнного часу. Економіка та суспільство. 2023. № 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-49>
3. Гранти для створення бізнесу. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/hranty-dlia-stvorennia-biznesu> (дата звернення 05.08.2025).
4. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/derzhavna-pidtrymka-silskohospodarskykh-tovarovyrobnykiv-shliakhom-vydilennia-biudzhethnykh-subsydii-z-rozrakhunku-na-odynysiu-o> (дата звернення 05.08.2025).

5. Державний аграрний реєстр. Новини. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/do-uvagi-agrariyiv> (дата звернення 05.08.2025).

6. До уваги аграріїв: розпочинається прийом заявок на отримання фінансової допомоги фермерськими господарствами. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/do-uvagi-agrariyiv-rozpochinaetsya-priyom-zayavok-na-otrimannya-finansovoyi-dopomogi-fermerskimi-gospodarstvami> (дата звернення 05.08.2025).

7. Захарчук О. Роботу з повоєнного відновлення інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення агропромисловості України слід починати вже зараз. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/4134-robotu-z-povoyennoho-vidnovlennya-investytsiynoho-ta-materialno-tekhnichnoho-zabezpechennya-ahrovyrobnystva-ukrayiny-slid-pochynaty-vzhez-zaraz-oleksandr-zakharchuk.html> (дата звернення 04.08.2025).

8. Захарчук О. В., Іоніцой Є. Ю. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 53—59. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009053>

9. Калашнікова Г. О. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектора України: дис. ... д-ра філософії зі спеціальності 051 "Економіка" галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки". Київ, 2023. 293 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_kalashnikova.pdf (дата звернення 23.06.2025).

10. Kovalenko V., Sheludko S., Semenova V., Kotsiurubenko G., Danylina S. Credit and Investment support for the development of Ukraine's agricultural and economy sector. Scientific Horizons. 2023. № 26 (5). С. 151—163. <https://doi.org/10.48077/scihor5.2023.151>

11. Маргасова В., Вдовенко Н. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору з урахуванням структурних змін для груп суспільних інтересів. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 4 (32). С. 109—120. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-109-120](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-109-120).

12. Масюк Ю. В. Ключові аспекти інвестиційного забезпечення аграрних підприємств. Агросвіт. 2021. № 7—8. С. 67—71. DOI: [10.32702/2306&6792.2021.7-8.67](https://doi.org/10.32702/2306&6792.2021.7-8.67)

13. Мельник В., Погрішук О. Інвестиційне забезпечення аграрного сектору: розширення можливостей для України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. № 3. С. 23—34.

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

15. Patyka N. Bank lending to agriculture in Ukraine. Ekonomika APK. 2018. № 25 (2). С. 40—48.

16. Sakhatskyi M., Zapsha H., Sakhatskyi P. Scientific and economic support of investment in the agricultural sector and its economic efficiency. Ekonomika APK. 2020. № 27 (11). С. 30—38. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011030>

17. Сахно А. А., Заремба О. Є. Інвестиції в земельні ресурси як фактор розвитку аграрного сектору. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 22. С. 56—63. DOI: [10.32702/2306-6814.2024.22.56](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.22.56)

18. Томілін О. О., Ведмідь М. О. Особливості інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. Економіка та суспільство. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-31>

19. Шуст О. А., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф., Драган О. О., Ткаченко К. В. Інвестиційне забезпечення аграрного сектора економіки України у довоєнний та повоєнний періоди. Економіка та управління АПК. 2023. № 1. С. 6—26. doi: [10.33245/2310-9262-2023-181-1-6-26](https://doi.org/10.33245/2310-9262-2023-181-1-6-26)

References:

1. Bezp'iata, I. V. (2016), Investytsijne zabezpechennia ahrarnoho sektora ekonomiky [Investment support for the agrarian sector of the economy], MNAU, Mykolaiv, Ukraine.

2. Bilous, S. and Novotnyj, S. (2023), "Investment problems of the regional agriculture in wartime conditions", Economy and society, [Online], vol. 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-49>

3. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2025), "Grants for starting a business", available at: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/hranty-dlia-stvorennia-biznesu> (Accessed 5 August 2025).

4. The official site of Public services online (2025), "State support for agricultural producers", available at: <https://guide.dia.gov.ua/view/derzhavna-pidtrymka-silskohospodarskykh-tovarovyrobnykiv-shliakhom-vydilennia-biudzhetykh-subsydii-z-rozrakhunku-na-odnytsiu-o> (Accessed 5 August 2025).

5. The official site of State Agrarian Register (2025), "News", available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/do-uvagi-agrariyiv> (Accessed 5 August 2025).

6. The official site of State Agrarian Register (2025), "Attention, farmers: applications for financial assistance for farms are now open.",

available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/do-uvagi-agrariyiv-rozpochinaetsya-priyom-zayavok-na-otrimannya-finansovoyi-dopomogi-fermerskimi-gospodarstvami> (Accessed 5 August 2025).

7. The official site of National Scientific Centre (2025), "Institute of Agrarian Economics", "Work on the post-war recovery of investment and logistical support for Ukraine's agricultural production should begin now.", available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/4134-robotu-z-povoyennoho-vidnovlennya-investytsiynoho-ta-materialno-tekhnichnoho-zabezpechennya-ahrovyrobnytstva-ukrayiny-slid-pochynaty-vzhe-zaraz-oleksandr-zakharchuk.html> (Accessed 4 August 2025).

8. Zakharchuk, O. V. and Ionitsoj, Ye. Yu. (2020), "Innovation and investment support for the development of agriculture in Ukraine", *Economika APK*, vol. 27, no. 9, pp. 53—59.

9. Kalashnikova, H. O. (2023), "Investment support for the development of Ukraine's agricultural sector", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

10. Kovalenko, V., Sheludko, S., Semenova, V., Kotsiurubenko, G. and Danylina, S. (2023), "Credit and Investment support for the development of Ukraine's agricultural and economy sector", *Scientific Horizons*, vol. 26, no. 5, pp. 151—163.

11. Marhasova, V. and Vdovenko, N. (2023), "Investment provision of competitive development of the agricultural sector taking into account structural changes and economic effects of activities for public interest groups", *Problems and Prospects of Economics and Management*, vol. 4 (32), pp. 109—120.

12. Masyuk, Yu. (2021), "Key aspects of investment support of agricultural enterprises", *Agrosvit*, vol. 7—8, pp. 67—71.

13. Mel'nyk, V. and Pohrischuk, O. (2018), "Investment support for Ukraine's agricultural sector: expanding opportunities", *Herald of Ternopil National Economic University*, vol. 3, pp. 23—34.

14. The official site of The State Statistics Service of Ukraine (2025), "Statistical information", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 4 August 2025).

15. Patyka, N. (2018), "Bank lending to agriculture in Ukraine", *Economika APK*, vol. 25, no. 2, pp. 40—48.

16. Sakhatskyi, M. Zapsha, H. and Sakhatskyi, P. (2020), "Scientific and economic support of investment in the agricultural sector and its economic efficiency", *Economika APK*, vol. 27, no. 11, pp. 30—38.

17. Sakhno, A. and Zarembo, O. (2024), "Investments in land assets as a factor in the development of the agricultural sector", *Investytsi: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 56—63.

18. Tomilin, O. and Vedmid, M. (2022), "Features of investment security of the agricultural sector of the economy", *Economy and Society*, [Online], vol. 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-31>

19. Shust, O. Varchenko, O. Krysanov, D. Dragan, O. and Tkachenko, K. (2023), "Investment support of the agrarian sector of the economy of Ukraine in the pre-war and post-war periods", *AIC Economics and Management*, vol. 1, pp. 6—26.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2025 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292